

**КОРОТКИЙ
ХРОНОЛОГІЧНИЙ
ДОВІДНИК З КУРСУ
"ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ"**

на допомогу студентів

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

**КОРОТКИЙ
ХРОНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК
З КУРСУ "ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ"**

на допомогу студентів

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 1 від 23.01.2020.

**ХАРКІВ
ХНМУ
2020**

Короткий хронологічний довідник з курсу "Історія України та української культури" на допомогу студентів / упоряд. І. Ю. Робак, В. А. Альков. – Харків : ХНМУ, 2020. – 16 с.

Упорядники І. Ю. Робак
 В. А. Альков

Пропоноване видання спрямоване на систематизацію знань студентів з історії України та історії української культури як її невід'ємної частини. Нехтування студентами хронологією подій часто призводить до спотворення їхніх уявлень про історичний процес, плутанини та, врешті-решт, помилок під час відповіді на занятті чи на побутовому рівні. Довідник структурований відповідно до програми навчальної дисципліни "Історія України та української культури" та поділений на 5 блоків відповідно до тематики семінарських занять, що дає змогу студентові підготувати якісну відповідь та опанувати необхідний мінімум з хронології подій і явищ вітчизняної історії.

Тема 1. Стародавня історія та культура України

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
≈ 1 млн років тому	Поява першої людини на Закарпатті. Першопочаток історії України
≈ 40 тис. років тому	Поява на українських землях перших людей сучасного типу (кроманьонців)
≈ 1 млн – 9 тис. до н. е.	Палеоліт (Давній Кам'яний ¹ вік)
≈ X – VI тис. до н. е.	Мезоліт (Середній Кам'яний вік)
≈ VI–III тис. до н. е.	Неоліт (Новий Кам'яний вік)
≈ IV–III тис. до н. е.	Енеоліт (Мідно-Кам'яний вік)
≈ IV–III тис. до н. е.	Існування археологічної культури Трипілля – Кукутені ² на території України
≈ 2500–1800 рр. до н. е.	Мідний вік
≈ 2 тис. р. до н. е. – 1 тис. до н. е.	Бронзовий вік
≈ 1 тис. до н. е. – початок 1 тис. н. е.	Залізний вік
X–VII ст. до н. е.	Панування киммерійців у степах Північного Причорномор'я
VII–II ст. до н. е.	Скіфська доба. Розквіт "звіриного стилю" в мистецтві
VII ст. до н. е. – V ст. до н. е.	Грецька колонізація Північного Причорномор'я
III ст. до н. е. – III ст. н. е.	Панування сарматів
IV ст. н. е. – V ст. н. е.	"Велике переселення народів" через українські землі ³ . Нашестя готів і гунів
IV–VII ст.	Розселення слов'янських племен. Поява перших протодержав (Куявія, Славія, Артанія)
VII ст.	Підкорення антів ⁴ аварами
др. пол. V ст.	Виникнення Києва як міського поселення ⁵

¹ NB: Періоди найменовані відповідно до основного виробничого матеріалу.

² NB: Відповідно до місць перших знахідок. Самоназва невідома.

³ Хронологічні рамки для Європи – IV–VII ст. до н. е.

⁴ Назва східнослов'янських племен в IV–VII ст., що застосовувалася візантійськими письменниками VI – VII ст.

⁵ За даними археології.

Тема 2. Княжа доба (IX – 40-і рр. XIV ст.)

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
862 р.	Запрошення Рюрика на князювання до Новгороду, заснування династії Рюриковичів ⁶
882 р.	Захоплення Києва військами Олега Віщого, Де-факто виникнення єдиної Київської Русі ⁷
882–912 рр.	Князювання Олега Віщого в Києві
912–945 рр.	Князювання Ігоря
945–964 рр.	Правління княгині-регентки Ольги
964–972 рр.	Князювання Святослава Хороброго
980–1015 рр.	Князювання Володимира Великого ⁸ в Києві
980 р.	Спроба реформи політеїзму ⁹
988 р.	Хрещення Русі ¹⁰
1019–1054 рр.	Князювання Ярослава Мудрого в Києві
1037 р.	Спорудження Софійського Собору в Києві
1051 р.	Заснування Києво-Печерської лаври
1054 р.	Розкол християнства на православ'я і католицизм
≈ 1072 р.	Прийняття зводу законів "Руська Правда"
1097 р.	Любецький ¹¹ з'їзд князів. Юридичне закріплення феодальної роздробленості Русі
1117 р.	Літописний звід монаха Нестора "Повість минулих літ" ¹²
1113–1125 рр.	Князювання Володимира Мономаха в Києві
1145–152 рр.	Князювання Ярослава Осмомисла в Галицькій землі
1147 р.	Перша літописна згадка про Москву
≈ 1185–187 рр.	Створення "Слова о полку Ігоревім"
1187 р.	Перша літописна згадка назви "Україна" ¹³
1199 р.	Виникнення єдиного Галицько-Волинського князівства
1199–1205 рр.	Правління князя Романа Мстиславича в Галицько-Волинському князівстві
1223 р.	Битва на р. Калка. Розгром руських князів монголо-татарами
1238–1264 рр.	Правління князя Данила Романовича ¹⁴
1240 р.	Військо хана Батия руйнує Київ
1256 р.	Перша згадка про м. Львів

⁶ Правила до 1598 р.

⁷ NB: Самоназва – Русь, уточнення "Київська" введене науковцями пізніше для кращого розуміння локалізації. Найпоширеніше застосовувати термін приблизно з 882 р.

⁸ NB: Можливі варіанти Володимир Красне Сонечко та Святий.

⁹ Багатобожжя, віра в багатьох богів. Протилежність – монотеїзм.

¹⁰ NB: Реально тривало в деяких місцевостях до др. пол. XIII ст.

¹¹ У м. Любеч (нині смт у Чернігівській області).

¹² Доведений до 1117 р.

¹³ NB: Стосовно прикордонної з кочовиками Переяславльської землі.

¹⁴ З 1205 р. з перервами, пов'язаними з супротивом боярства, посідав престоли Галицької та Волинської земель.

Тема 3. Литовсько-польська і козацька доба (сер. XIV – кінець XVII ст.)

Хронологія	Події
1230–1263 рр.	Правління литовського князя Міндовга ¹⁵ . Початок експансії Литви в українські землі
1316–1341 рр.	Правління литовського князя Гедиміна ¹⁶
1324 р.	Перша згадка про чинність Магдебурзького права в Україні ¹⁷
1340 р.	Приєднання Волині до Литви
1345–1377 рр.	Правління литовського князя Ольгерда ¹⁸
1349 р.	Початок загарбання Польщею Галичини
1359 р.	Відхід Буковини до Молдавського князівства
≈ 1362 р. ¹⁹	Перемога Литви над Золотою Ордою в урочищі Сині Води
1385 р.	Укладення Кревської ²⁰ унії, династичного союзу Литви з Польщею
1387 р.	Приєднання Галичини до Польського королівства
1392–1430 рр.	Правління князя Вітовта ²¹ у Великому князівстві Литовському
1410 р.	Грюнвальдська битва. Перемога Польщі та Литви над Тевтонським орденом
1413 р.	Городельська унія. Початок дискримінації православних в адмініструванні у Великому князівстві Литовському
1449 р.	Утворення Кримського ханства
1478 р.	Кримське ханство стає васалом Османської імперії
1489 р.	Перша згадка про українських козаків
1529 р.	Запровадження Першого (Старого) Литовського статуту
≈ 1554 р.	Заснування Дмитром Вишневецьким першої Запорозької Січі
1569 р.	Люблінська унія. Об'єднання Литви та Польщі в Річ Посполиту
1574 р.	Видання І. Федоровим у Львові "Апостола" – першої друкованої книги на українських землях
1591–1593 рр.	Козацько-селянське повстання під проводом К. Косинського
1594–1596 рр.	Козацько-селянське повстання на чолі з С. Наливайком
1596 р.	Берестейська (Брестська) унія. Утворення греко-католицької (уніатської) церкви
1615 р.	Заснування Київського братства
1625 р.	Повстання під проводом М. Жмайла

¹⁵ Литовською "Міндаугас"

¹⁶ "Гедимінас"

¹⁷ Щодо м. Володимир-Волинський

¹⁸ "Ольгердас"

¹⁹ За іншими даними – 1363 р.

²⁰ У замку Крево, нині на території Білорусі

²¹ "Вітаугас"

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1630 р.	Повстання Тараса Федоровича (Трясила)
1635 р.	Повстання І. Сулими
1637–1638 р.	Повстання П. Бута, Д. Гуні та Я. Острянина
1648–1657 рр.	Визвольна війна під проводом Б. Хмельницького
1648 р.	Битви на Жовтих Водах, під Корсунем та Пилявцями. Перемога козаків ²²
1649 р.	Облога Збаража, битва під Зборовом, укладання Зборівського договору
1651 р.	Битва під Берестечком, поразка козаків і Білоцерківський договір
1652 р.	Битва під Батогом, реванш козаків
1653 р.	Облога Жванця
1654 р.	Переяславська Рада та "Березневі статті"
1656 р.	Віленське перемир'я
1657–1687 рр.	Період Руїни ²³
1657–1659 рр.	Гетьманування І. Виговського
1658 р.	Гадяцький договір з Річчю Посполитою
1659 р.	Конотопська (Соснівська) битва
1659 р.	Переяславський договір Ю. Хмельницького з царським урядом
1659–1663 рр.	Гетьманування Ю. Хмельницького ²⁴
1660 р.	Слободищенський трактат з Річчю Посполитою
1663–1668 рр.	Гетьманування І. Брюховецького на Лівобережжі
1663–1665 рр.	Гетьманування П. Тетері на Правобережжі
1665 р.	Московські статті
1665–1676 рр.	Гетьманування П. Дорошенка
1667 р.	Андрусівське перемир'я. Поділ України на Лівобережну (під владою Росії) та Правобережну (під владою Речі Посполитої)
1668 – 1672 рр.	Гетьманування Д. Многорішного на Лівобережжі
1669 р.	Глухівські статті
1672 – 1687	Гетьманування І. Самойловича
1681 р.	Бахчисарайський мир
1686 р.	"Вічний мир" між Росією та Річчю Посполитою

²² NB: Для простоти запам'ятовування: по парних роках в битвах перемагали козаки, непарних – поляки.

²³ Народна назва періоду соціальних конфліктів, іноземних інтервенцій, розграбування, руйнування і спустошення України після смерті Б. Хмельницького і до приходу до влади І. Мазепи. Знання численних дат та років правління гетьманів цього періоду бажане, але необов'язкове.

²⁴ Загалом нараховується 3 гетьманування Ю. Хмельницького, тут розглядається найбільш змістовне.

Тема 4. Україна за модерної доби (XVIII – початок XX ст.)

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1687–1708(9) рр.	Гетьманування І. Мазепи
1687 р.	Коломацькі статті ²⁵
1700–1721 рр.	Північна війна
1709 р.	Полтавська битва, поразка шведів та І. Мазепи
1710 р.	Конституція П. Орлика ²⁶
1722–1727 рр.	Перша Малоросійська колегія
1722–1724 рр.	Гетьманування П. Полуботка
1722–1794 рр.	Роки життя філософа та поета Г. Сковороди
1727–1734 рр.	Гетьманування Д. Апостола
1734–1750 рр.	"Правління гетьманського уряду"
1750–1764 рр.	Гетьманування К. Розумовського
1764 р.	Скасування Гетьманщини
1764 р. – 1786 рр.	Друга Малоросійська колегія
1768 р.	Коліївщина ²⁷ на Правобережжі
1772 р.	Перший поділ Речі Посполитої. Приєднання Східної Білорусі до Росії, а Галичини – до Австрії
1775 р.	Зруйнування Запорозької Січі
1781 р.	Скасування полкового устрою на Лівобережжі
1783 р.	Анексія Кримського ханства Росією. Закріпачення селян на Лівобережній і Слобідській Україні
1784 р.	Відкриття Йосифінського університету у Львові
1793 р.	Другий поділ Речі Посполитої. Приєднання до Росії Правобережної України
1795 р.	Третій поділ Речі Посполитої. Приєднання до Росії Західної Волині, Західної Білорусі, Литви і Курляндії
1798 р.	Видання "Енеїди" І. Котляревського. Постання української мови як літературної
1805 р.	Відкриття Імператорського Харківського університету
1813–1835 рр.	Антикріпосницький рух під проводом У. Кармалюка
1814–1861 рр.	Роки життя поета Т. Шевченка
Кін. 1825 р. – поч. 1826 р.	Повстання декабристів в Україні
1830–1831 рр.	Польське повстання, зокрема, в Україні
1833–1837 рр.	Діяльність "Руської трійці"
1834 р.	Відкриття Імператорського університету Святого Володимира (м. Київ)

²⁵ На р. Коломак, нині в Харківській області.

²⁶ NB: Ніколи не діяла.

²⁷ Селянсько-козацьке повстання проти кріпосницького і національного гніту. Найвищий підйом руху гайдамаків, є кульмінацією повстань 1734 та 1750 рр.

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1837 р.	Видання "Руською трійцею" альманаху "Русалка Днестрова"
1840-і рр. XIX ст.	Початок промислового перевороту ²⁸ в Україні
1845–1847 рр.	Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства
1848 р.	Скасування панщини на Галичині
1848–1851 рр.	Діяльність Головної Руської ради у Львові
1853–1856	Кримська війна ²⁹
1861 р.	Селянська реформа в Російській імперії. Скасування кріпацтва. Побудовано першу залізницю в Україні – Львів-Перемишль
1862–1872 рр.	Військова реформа
1863 р.	Валуєвський циркуляр
1863–1864 рр.	Друге Польське повстання
1864 р.	Земська, освітня та судова реформи
1865 р.	Побудова першої в підросійській Україні залізниці Одеса–Балта; реформа цензури
1870 р.	Реформа міського самоврядування
1876 р.	Емський указ
1890 р.	Утворення Русько-української радикальної партії на Східній Галичині, першої української політичної партії
1898 р.	Утворення РСДРП ³⁰
1900 р.	Утворення РУП ³¹ – першої політичної партії Наддніпрянської України; утворення Партії соціалістів-революціонерів
1902 р.	Утворення Української народної партії
1904 р.	Утворення Української радикальної партії
1905 р.	Утворення Української демократичної партії; Союзу російського народу; Союзу 17 жовтня; Конституційно-демократичної партії
1905–1907 рр.	Перша російська революція
1906–1911 рр.	Століпінська аграрна реформа
1907 р.	Утворення Союзу Михайла Архангела
1908 р.	Утворення Товариства українських поступовців

²⁸ Перехід від ручного до машинного виробництва.

²⁹ На Заході має назву "Східної".

³⁰ Російська соціал-демократична робітничка партія.

³¹ Революційна українська партія, пізніше УСДРП – Українська соціал-демократична робітничка партія.

Тема 5. Україна в новітню добу (1914 р. – початок ХХІ ст.)

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1914–1918 рр.	Перша світова війна
1914–1916 р.	Існування Легіону українських січових стрільців (Український добровольчий легіон) у складі армії Австро-Угорщини
1914 р.	Галицька битва. Перемога Росії ³²
1915 р.	Німецький наступ, бій на г. Маківка
1916 р.	Брусиловський прорив
1917 р., 23 лютого – 2 березня	Лютнева ³³ демократична революція
1917 р., 4 березня	Створення Української Центральної Ради
1917 р., червень	Провал Червненого російського наступу
1917 р., 10 червня	I Універсал Центральної Ради
1917 р., 3 липня	II Універсал
1917 р., 25 жовтня	Жовтнева революція ³⁴
1917 р., 7 листопада	III Універсал, проголошення УНР ³⁵
1917 р., 8 грудня – 1918 р., 12 червня	Перша радянсько-українська війна
1917 р., 11–12 грудня	Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові. Проголошення радянської влади
1918–1919 рр.	Українсько-польська війна
1918–1921 рр.	Політика "Воєнного комунізму"
1918 р., 9 лютого	IV Універсал. Проголошення незалежності
1918 р., 17 лютого	Підписання мирного договору УНР з країнами австро-німецького блоку
1918 р., 26 лютого	Перехід з юліанського на григоріанський календар ³⁶
1918 р., 29 квітня	Повалення Центральної Ради, проголошення П. Скоропадського гетьманом
1918 р., 13 листопада	Проголошення ЗУНР ³⁷
1918, листопад – 1921 р., листопад	Друга радянсько-українська війна, поразка українського визвольного руху

³² NB: Діє той самий принцип, що і з Визвольною війною під проводом Б. Хмельницького: по парних роках в битвах перемагали росіяни, по непарних – німці та їхні союзники.

³³ На Заході використовується назва "Березнева" відповідно до григоріанського календаря. Дати приведено відповідно до юліанського календаря (аж до його скасування).

³⁴ NB: Поширена назва – Жовтневий переворот, що нині, як правило, використовується ідеологічними антагоністами події.

³⁵ Українська народна республіка.

³⁶ NB: Різниця складала +13 днів до дати за юліанським.

³⁷ Західноукраїнська народна республіка.

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1918 р., 14 грудня – 1920, 10 листопада	Правління Директорії УНР
1919 р., 22 січня	"Акт злуки" УНР і ЗУНР
1920 р.	Створення УВО ³⁸ у Празі
1921 р., 18 березня	Ризький мирний договір РСФРР ³⁹ та УСРР ⁴⁰ з Польщею
1921–1929 рр.	НЕП ⁴¹
1921–1922 рр.	Голод в Україні
1922 р.	Створення СРСР; створення театру "Березіль"
1923 р.	Початок політики українізації ⁴²
1925 р.	Узятий курс на індустріалізацію
1927 р.	Узятий курс на колективізацію ⁴³
1929 р.	Створення ОУН ⁴⁴ на базі УВО
1930–1939	Політика пацифікації ⁴⁵
1932–1933 рр.	Голодомор
1937–1938 рр.	"Великий терор" в УСРР
1938 р.	"Мюнхенська змова"
1939, 15–18 березня	Існування держави Карпатська Україна
1939 р., 23 серпня	Пакт Молотова–Ріббентропа про ненапад
1939 р.	Приєднання Західної України до УРСР
1940 р.	Приєднання Північної Буковини та Південної Бессарабії
1941 р., 22 червня	Напад нацистської Німеччини на СРСР
1941 р., 30 червня	Акт відновлення Української держави, проголошений ОУН(Б) у Львові
1941 р., 7 липня – 26 вересня	Оборона Києва
1941 р., 2 листопада – 1942, 3 липня	Оборона Севастополя
1942 р., 17 липня – 2 лютого 1943 р.	Сталінградська битва
1942 р., 22 липня	Повна окупація України
1942 р., 14 жовтня	Створення УПА ⁴⁶

³⁸ Українська військова організація.

³⁹ Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка.

⁴⁰ НВ: з 30 січня 1937 р. – УРСР.

⁴¹ Нова економічна політика.

⁴² Офіційно не припинялася.

⁴³ На Західній Україні тривала до 1950 р.

⁴⁴ Організація українських націоналістів.

⁴⁵ Військово-поліцейські заходи польських властей проти мирного українського населення.

⁴⁶ Українська повстанська армія.

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
1943–1944 рр.	"Волинська різанина"
1943 р., 12 червня – 23 жовтня	Карпатський рейд партизанського загону С. Ковпака
1943 р., 5 липня – 23 серпня	Битва на Курській дузі. Корінний перелом у ході війни
1943 р., 23 серпня	Визволення Харкова ⁴⁷
1943 р., 26 серпня – 23 грудня	Битва за Дніпро
1943 р., 6 листопада	Визволення Києва
1944 р., 24 січня – 17 лютого	Корсунь-Шевченківська операція
1944 р., 28 жовтня	Повне визволення України
1945, 4–11 лютого	Ялтинська конференція Антигітлерівської коаліції
1945 р., 9 травня	Перемога над нацистською Німеччиною
1945 р., 17 липня – 2 вересня	Потсдамська конференція
1945 р., 2 вересня	Перемога в Другій світовій війні
1946 р.	Ліквідація Української греко-католицької церкви
1946–1947 рр.	Голод на українських землях
1947 р.	Операція "Вісла"
1946–1949 рр.	"Ждановщина" ⁴⁸
1953 р.	Початок хрущовської "Відлиги", лібералізація суспільного життя
1954 р., 19 лютого	Входження Кримської області до складу УРСР
1956 р.	XX з'їзд КПРС ⁴⁹ . Початок десталінізації і хрущовських реформ
др. пол. 1950-х – середина 1960-х рр.	Дисидентський рух шістдесятників
1961 р., 12 квітня	Перший політ людини в Космос
1965 р.	Косигінська реформа
1965–1985 рр.	Епоха "Застою"
1985 р.	Початок Перебудови
1986 р., 26 квітня	Аварія на Чорнобильській АЕС
1989 р.	Виникнення Народного руху України за перебудову
1990 р., 16 липня	Декларація про державний суверенітет України
1991 р., 24 серпня	Акт про державну незалежність України
1991–1994 рр.	Президентство Л. Кравчука
1994–2005 рр.	Президентство Л. Кучми

⁴⁷ Вдруге, уперше – 16 лютого 1943 р.

⁴⁸ Грубе і часто некомпетентне втручання влади в творчу діяльність, заборона елементарної свободи творчості, неповажне ставлення до творчої інтелігенції.

⁴⁹ Комуністична партія Радянського Союзу.

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
2004 р., 22 листопада – 2005 р., 23 січня	"Помаранчева революція"
2005–2010 рр.	Президентство В. Ющенко
2010 – 2014 рр.	Президентство В. Януковича
2013 р., 21 листопада – 2014 р., 22 лютого	"Революція Гідності"
2014 р., 20 лютого – 21 березня	Анексія Криму Російською Федерацією
2014 р., 14 квітня	Початок АТО (з 2018 р. – ООС) ⁵⁰
2014–2019 рр.	Президентство П. Порошенка
2019 р. –	Президентство В. Зеленського

⁵⁰ Антитерористична операція / Операція об'єднаних сил.

Для нотаток

Для нотаток

Навчальне видання

**Короткий хронологічний довідник з курсу
"Історія України та української культури"
на допомогу студентіві**

Упорядники Робак Ігор Юрійович
 Альков Володимир Андрійович

Відповідальний за випуск: І. Ю. Робак

Редактор С. В. Рубцова
Коректор С. В. Рубцова
Комп'ютерна верстка О. Ю. Давриненко

Формат А5. Ум. друк. арк. 1,0. Зам. № 19-33876.

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.